

1686 »Den Cardinaal van Furstenberg, ontwaakt uyt den Droom, door de Optogt der gezamentlijke Geallieerde«¹

Den CARDINAAL van Furstenberg, ontwaakt uyt den Droom, door de Optogt der gezamentlijke Geallieerde, spreekt, zittende tot Bon in 't Dolhuysje.

Der Kardinal [Wilhelm Egon] von Fürstenberg, aus dem Traum aufgewacht durch den Aufmarsch der vereinigten Alliierten, sitzend im Irrenhaus zu Bonn, spricht:

Hans Jurge, zijn Lyfknecht / Mandartus, een Hollandts Cavalier / Malle Claes & Malle Egbert, zwee Gecken / Annetje me't kleyn hoofje, een Geckin.

Hans Jürgen, sein Leibkecht / Mandartus, ein holländischer Kavalier / Malle Claes und Malle Egbert, zwei Narren / Annchen mit dem kleinen Köpfchen, eine Närrin

Kardinaal:

T'za brengt mijn *Bucefal*², en lijmt hem vleugels aan,
Ik meen op hem ter vlugt na *Lucevaar* te gaan;
Dien Helschen albeschik zal ik tot bystant porren,
Dat hy sijn *Nikkers* my gezaalt op Fransse torren
Zo cito sned tot hulp, op dat 'k dien *Water-Geus*³,
Die my mijn wroettens magt, door 't boren dor mijn neus
Benomen heeft, terstont weer agter 't gat mag sitten,
O Croissy Colbert⁴, en Leerling van de *Witten*⁵
Wiens Machiavelse Geest mijn sneedig Oorlogs breyn,
Nog scharper heeft gewet, waar 's mijn schon *Magdalijn*,
Die ik in duel gedaagt, mijn magt 'loos deed beswyken?
Brent hier een Kakhuis bril, ik moeder eens dor kyken
Waar sy in 't Klooster sit, en lolt een Minnedeun.

Auf nach Paris! Ludwig XIV. soll seine Neger schicken, damit ich die Wassergeusen verjagen kann.

Wo ist Magdalena?

¹ Fundstelle: Spottblatt, StA Bonn, DA06-2002-1. Weil Wilhelm Egon 1686 zum Kardinal ernannt wurde, ist das der *terminus post quem*.

² = Bukephalos, das Pferd Alexanders des Grossen.

³ Die Wassergeusen waren Kaperfahrer, die während des Achtzigjährigen Krieges auf Seiten der Geusen für die Unabhängigkeit der Niederlande kämpften.

⁴ Charles Colbert de Croissy (* 1626 in Reims; † 28. Juli 1696 in Versailles) war ein französischer Diplomat und Außenminister unter König Ludwig XIV. aus dem Haus Colbert sowie jüngerer Bruder von Jean-Baptiste Colbert.

⁵ Johan de Witt (auch Jan de Wit; * 24. September 1625 in Dordrecht; † 20. August 1672 in Den Haag) war als Ratspensionär von Holland für nahezu 20 Jahre der dominierende niederländische Staatsmann.

Her Jurrege mijn Knegt, kuemt hooft mik van den beun.
Een *welgefalde* schink, en vyftig van den *Metten*,
'k Heb **Nikker Maarschalk** hier genoot, met al sijn rot,
Sy sullen na den Vret, in een minuut Capot
Doot maken die my steeds, voor 's *Keysers Vyant* schelden,
Ik die het puykje tart; van 's Werelds dappere helden.
Sal met een *Rynse* teug, dien groten *Nassaus⁶ Reus*,
Die met den Brandenburg, en Sax, en Helsen Geus,
My 't hooft bragt op het hol, doen vallen voor mijn voeten,
Vermits hy met respect mijn dan sal moeten groeten,
Voor mijn beleeft onthaal,

't za Jurgen schafft den Wyn,
'k Moet met mijn *Frans gebroed*, van daag eens lustig zijn,
En ofge een *Kameel* hier in 't passant zag vliegen,
Zo segt hem, dat hy snel en sondern myn te liegen,
Vliegt na het Fransse Hof, by de woede *Aran Moor*,
En haalt m 'een Jonge *Haan*, die ik dees Jonkers voor
Mag zetten met sijn Beurs, en wonderdoende schyven,
Indien hy niet will, en haar in 't nauw laat blyven.
Adieu dan Bon en ...

Hans Jurgen:

... maar Heer hoe dus benart?
Heeft dan de *Britse* togt uyt⁸ Holland dus u hart,
Door schrik en angst vervoert, dewyl gy 't niet kont wreken
Daar 't nieuw gekogte kleet, daar gy zijt in gesteken,
Van zo een grott Monarch benevens d'overvloet,
Waar voor gy 't *Keulse* Land zo mildlijk open doet,
Gelyk een yder siet, voor *Fransse* duyvels Knegten,
Die alles wel verwoen, en zelden willen vegten,
Dat's niemendal mijn Heer, houd moed, want siet mijn *Uyl*
Sal, Vyands hinderlaag in haar verborgen kuyl
Verspieden, en haar List door snel gesigt dien krenken,

Kardinaal:

Gebied mijn *Veldheer* om Avantgaerdt te swenken,
Ten Oosten van het Bos, ik sie daat in 't verschiet
Een *Ruyter* op een *Beir*, die na mijn *Myter* schiet,
Vervolgt van een Heyr die al op Turken Ryen

Ich will die Feinde schlagen.
Holt Schinken, Mettwürste
Omeletten

Die, die mich „Feind des Kaisers“ schelten, werde ich zertreten: den Brandenburger, den Sachsen und die Holländer, damit sie mich mit Respekt grüssen.

Hol Wein, ich feiere mit den Franzosen. Holt mir einen jungen Hahn [=Franzosen].
Dann adieu, Bonn ...

Keine Bange, die Unterstützung des französischen Königs und meine Helfer werden euch vor Unheil bewahren.

Angriff! Ich werde es ihnen zeigen! Zerquetschen wie eine Laus, fangen wie eine Ratte.

⁶ d.i. Prinz Wilhelm III. von Oranien.

⁷ Beliebtes Wortspiel jener Zeit: das lateinische „gallus“ heisst entweder „Hahn“ oder „Gallier/Franzose“.

⁸ Mit dem Zweiten Frieden von Westminster endete am 19. Februar 1674 der Dritte Englisch-Niederländische Seekrieg.

Die my van *Duynkerk*⁹ ter Haring willen leyen
O *Coffie, Cikolaat, Ansjovis, Caveljaart,*
En 't eed'le *Podegra*, het *Tiktakbert*¹⁰ en *Kaart*,
Versaag dees *Bullebak*, roert d' Trommel, en Trompetten,
'k Heb daar en *Luys* gekeelt, van welk gedarmt ik netten
Zo aanstonds brayen moet, waar in 'k dees Monster zal
Doen vangen als een Rot in d'openstaande val.
Manhaft'ge Benden op, lost Bussen, velt u Picken,
Eer dat dit schriklijk volk, mijn schuyfplaats komt te rieken
Geest voort mijn *Drommida*, een nap vol rood *Sjanpu* [=Cham-
pagner?],
| 2

Vermits hy sal gaan staan, op Santernel Pardu.
Ontrent het *Keyzerswart*¹¹, alwaar den Geus komt loeren.
Gelijk een Kat na 't spek, om met Weerwraak mijn Boeren

Hans Jurgen:

En wat ik heb te flaan, en voers' in Zeegenpraal.
O myn! dar was bezukt: O Hemmels Koldenschaal.
Mien Heer den Kardinaal, wilt maar dees potsen staken;
'k Will met't *Oremus Liedt*, wat Paternosters kraken,

Kardinaal:

Zo haalt ons *Nikkers-kop*, en Dovels *Moor ons stant*
Ik heb mijn Nabuurs land, om *Fransjes* Poen verbrant,

Malle Egbert

wysende op de Jonge Lely-Vorst[=*Ludwig XIV.*] *met de gelt beurs* :

Die zoete Jonge *Heer* kann Heerschap weer genesen

O Maatje mint hem maar, so hebje niet te vreden.

Ik geb hem gruwlijk Lief,

En sooje waart een dief,

Ik hoot hem als een Joffer,

In *Arent-Vaar* sijn Koffer.

Ey, Prins en Kardinaal, laat ons hem kussen stoken,

Of anders zal hy u soo vuylen Papje koken,

Daar gy aan stikken sult, en barsten lu u krop.

Kardinaal:

Der junge Herr kann euch retten.

⁹ Die Stadt Dünkirchen wurde im Oktober 1662 für fünf Millionen Livres vom englischen König Karl II. an den französischen König Ludwig XIV. verkauft. Ei wichtiger Wirtschaftszweig der Stadt war der Heringsfang.

¹⁰ d.i. Back Gammon.

¹¹ = Kaiserswerth bei Düsseldorf.

Als gy sijn leege beurs krijgt op u woeste kop.

O wonderlyke tijt, een gek die will my leeren,
Hoe dar ik om het gelt, de *Franse Haan* moet eeren.
Maar waarom zou ik tog, dees onbedreven Knaap¹²,
Een Iager na den Wolf, maar in sijn zelfs een schaap,
In 't stuck van staadsbestier, ontsien, als om de Vader,
En 't gelt dat lieve gelt, mijn schat en levensader,
Waar voor ik met mijn Broer¹³, voor desen heb verraan,
Mijn Vaderlant, mijn Heer, en al fijn Onderdaan,
En 't geeh by my op nieuw, in Keulen was begonnen,
Was om het lieve gelt, en Luykse Ducatonnen,
Die *Fransoom* had betaalt, aan mynen ouden Baas,
En daar ik op vlamde, als een Raven op het aas.
Maar dat mijn quelt en drukt, is dat ik door mijn kuypen,
Als een staartelose Hond, uyt Keul heb moten sluypen,
En nu ik 't heb gedaan, vind ik my in dit kot,
heb ik dan geen verstant?

Melle Claes:

O neen je bent puur Zot,
Mijn Maatje datmen u dus in een Spel deed kyken,
't Wedt *Josef Broer* van lagh sijn buckse sou befijcken,
En slachten om de klucht sijn alderbeste Knyn,
En noden mijn der op;
Is hier geen medecyn,

Hans Jurgen:

Die weer genesen kann mijn *Baes* sijn malle grillen,
'k Loof dees *Oranje Geur* sijn sotterny sal stillen,

Mandartus :

Proef maer dees *Appel*, Heer.
Gans doesent wat is dit ?
Ick loff die *Appel* vol van tover-kousten sit,
Wijl sich daer in een Helt, in 't harnas puyck gekloncken,
Vertoont, en braeckt sijn wraeck met schrickelijke voncken,
Op mijn en op mijn volck: och arm! Ich ben in ly,
Wiie fluyt mijn achter-poort eer my de geest ontgly?

O wunderliche Zeit! Ein Jeck
will mich lehren!

Gegen Joseph Clemens will
ich kämpfen, auch wenn Köln
draufgeht – einen unerfahren-
nen Knaben

Leider muss ich aus Kurköln
fliehen [Frühjahr 1689] und
bin jetzt in dieser Hütte.

O n

[Anspielung auf Oranien?]

¹² Joseph Clemens Kajetan von Bayern (* 5. Dezember 1671 in München; † 12. November 1723 in Bonn) war von 1688 bis 1723 Erzbischof von Köln, Kurfürst des Heiligen Römischen Reiches, Landesherr des Erzstifts Köln und Erzkanzler für Reichsitalien sowie Inhaber anderer reichsfürstlicher Bischofsstühle und kirchlicher Würden. Seine von Kaiser und Papst gegen die Interessen von Ludwig XIV. durchgesetzte Wahl zum Kölner Erzbischof war einer der Auslöser für den Pfälzischen Erbfolgekrieg.

¹³ = Franz Egon von Fürstenberg.

Komt uyt het *Dolhuys kot*, mijn Kueningh, kom mijn hartje,

Annetje:

Geest mijn een soen; wegh *Klaes*, of wijle met een gartje
Wat voor je achter koon.

Malle Claes:

Lief *Antje* met't kleyn hooft,
Sijn wy niet suycker Me yt al voor een jaer verlooft?
Dat dese *Domine* ons daetlijk wou don trouwen,
Wy mochten op ons Feest hem mee te gast mael houwen,
| 3

Wat dunckje *Domine*? Sit voort op *Antjes* paert,
En rijdt mee na de Kerck, ô *Sinte Huyberts* baert,
[...]oe kluchtigh sal dat sijn als ick en *Antje* beyen,
Te saam [...] soet Tornoyen sullen teyen?

Kardinaal:

Wat praetje van tor[...], 'k ben *d'Ridder van de Son*,
Die met mijn *Schiltknaep* sal d'tornoyers over won,
En brietse aen een Spit en 'k [...] voor partrysen,
En liet haer voort door zee op kurcke been rysen
Seght vriendt den *Kasteleyn* van dit doorlucht Kasteel
Dat *hincke* op sijn lier, en *Tysje* op sijn veel,
Mijn speelt een *Frans Courant*¹⁴ of een *Louvois*¹⁵ *la liere*,
'k Meen met *Madam Metwurst*, en *Greetken van de pieren*,
Een kamperjol te gaen, en dan weer aan den strijdt,
Wijl 'k *vree* en *eendracht* haet, en min bedrogh en nijt;
Heeft *Roelant* oyt, of oyt, soo dapper konnen scharmen,
Dat hy, gelijk als ick, floegh een man seven armen
En seven beenen af, en bracht door d'*Neegremant*¹⁶
Dit korpus in postuer, doen van een *Elifant*.
Welck stracks i wom zeewaerd in, en songh als een *Siereene*
En quam in een minuyt met laerse aen sijn beenen,
Te Parijs in de stadt waer dat hy venten uyt
De Stede die ick kreegh van *Keu[ll]slandt*, tot mijn buyt.
Eer my dan liefd of vree, of een dracht sou beteugelen,
Vlieggh ick na 't oude Room, en rep van daer mijn vleugelen,
Tot aen het Starre hof, en dwingh de silverde Maen,

Ich habe sie alle bezwungen.

¹⁴ = « französische Währung ».

¹⁵ François Michel Le Tellier, Marquis de Louvois (* 18. Januar 1641 in Paris; † 16. Juli 1691 ebenda) war ein französischer Staatsmann und unter Ludwig XIV. Kriegsminister (1666–1691).

¹⁶ = Nigromantie = Schwarze Magie.

Dat sy om mijn playsier met mijn te jacht moet gaen;
En dat de Starren voort haer klare Ammasoonen
Sich na het vluchtigh wildt te bos jacht helder toonen,
Op dat 'k troffe hart, 't geen mijn ontloopen is,
Weer vangh, en set ten koy, daer 't seker is en wis;
Laet voort de *Bracken* los, dat sy dit wilt na jagen,
Heeft ymant oock gesien in 't *Bonse Dolhuys* dragen
Het *Barentje van Gaal*, gebraden of gekookt,
Of dat hy op een Mugh ter fluyp in 't bos hier spooekt,
Soo seght wie dat hem siet, *Prins* wilt u niet versteecken,
Mijn *Baes* sal u vervolgh den hals aen stucken breken,
En Baerend al een schriek, door sijn Manhaftigheen.

Ich will nach Rom.

Malle Claes:

Segh Heerschap, is mijn *Bruydt* so schoon niet als *Heleen*?
Ick denck wel immers ja, sy het twee bruyne oogen
Soo wit als allabast; haer montje niet geloogen,
Is schier een spanbreedt wijdt, sy singht gelijk een rot;
Sy mort, sy gnort, sy poept als 't varcken doet op schot.
Soo dat men om dit *Beelt* een andere troy sou branden,

Meine Braut ist schön.

Kardinaal:

'k Hoor dunkt men *Vorstwaldek*¹⁷ hier op het Fort los branden,
Ach! Ach! Waer berg ik mijn, seg vrient waer ben 'k hier t' huis?

O weh! Der Feind kommt!

Malle Egbert:

By Gecken *matje Lief*.

Malle Claes:

Daer beet mijn schier een luys
De strot af van de keel, wie wilt met knickers speelen?
Of kooten, 't kann *Sinjeur* jou oock niet veel verschelen.

Kardinaal:

'k Speel hoockus bokus spel. 'k ben *Sint Christoffels* broer
Die na de Noorder Pol op eenen *Delfijn* voer;
En temnen daer 't gedrocht in 't nare wou en stromen;
En ben weer drooge voets door d' *Ocaen* gekomen,
Dus als het my maer *Inst*, neem ick een Geus of acht,
En flingerte in *Japan*, dus mijn roemruchte kracht

Ich halte alle zum Narren.

¹⁷ Georg Friedrich von Waldeck (* 31. Januar 1620 im Residenzschloss Arolsen; † 19. November 1692 ebenda) war ein deutscher Generalfeldmarschall und holländischer Generalkapitän. Unter Wilhelm III. von Oranien-Nassau wurde er Stabschef des holländischen Heeres.

Doet kraken Aerdt en Hel, wie sal mijn hoogmoet dwingen
Die Pluto uyt sijn troon op 't laest noch sal doen springen?